

Т. М. Федарцова, дац., канд. філ. навук,
(БДТУ, г. Мінск)

ВОБРАЗ НОЧЫ Ў ТВОРЧАСЦІ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

За сваёй кароткае жыццё Максім Багдановіч пакінуў надзвычай багатую творчую спадчыну. Вялікае месца ў ёй займаюць вобразы часу, якія сустракаюцца амаль у кожным вершы. Гэта і поры года, і перыяды жыцця чалавека, але галоўнае месца нададзена менавіта перыядам сутак: раніца і вечар, дзень і ноч. Ноч... На працягу ўсяго жыцця яна вабіла паэта. Лірыка Максіма-Кніжніка адкрыла ў беларускай паэзіі эстэтыку змяркання, вечаровага і начнога неба, як іншага вымярэння жыцця. Прычым канцэптасфера неба паэт удзяляе значную ўвагу. Асабліва гэта заўважна ўпершай часцы знакамітага «Вянка» паэтычна названай аўтарам «Малюнкі і спевы». Зачараўаны сакральнай таямніцай памежжа вечара і ночы, аўтар пільна назірае свяшчэнадзейства перадачы ўлады над зямлёй маўклівай, на першы погляд, касмічнай стыхіі, якая, выводзіць на паэтычную арэну канцэпты *месяц, зорка, аблокі і іни*.

Паэзія М. Багдановіча пераважна зорная, астральная, у ёй прыхаваны малюнкі-ўспаміны «знікшага дня» і вітанне «таго дня, што мае нарадзіцца». Але для паэта і гэта не простая з'ява, а пэўная цудадзейнасць гульні колераў. Вось як апісвае ён заход сонца: «А к ночы свой чырвоны веер / У небе сонца развярне», а затым прыход ночы – «І цёмнай зробіцца вада, / Заззяе серабром іголак / зор грамада» [1. с. 60]. У акварэльным трывалце «Вечар» асноўнае месца займаюць выразныя зрокавыя, пластычныя замалёўкі, апісальныя рэаліі, гульня колеру: «На небе месяц ўстаў зялёны / І хутка стане снегавым». [1. с. 222] Паэт шкадуе, што «стамлёны свет» можа праспаць найцікавейшую жыццёвую падзею – змену прыродных фармацыяў, якая адбываецца не сцішана-спакойна, а вірліва, жорстка, бо нават месяц змяніў сваю фарбу са звыклай, супакоена-радаснай, жоўтай на больш жорсткую, можа, нават агрэсіўную, зялёнью. Але і гэта толькі прамежкавы колер будучай падзеі, і ў развіцці тэмы верша ён замяняеца нечаканым эпітэтам «снегавы». Змена прыроднай фармацыі (памежжа восені і зімы) асацыятыўна як бы падвоена вобразам памежжа вечара і ночы. На такім памежжы і адбываецца свяшчэннадзейнасць вялікіх зменаў у прыродзе. Але памежжа само па сабе катэгорыя няўстойлівая, таму яго пэўнай харектарыстыкі ў вершы няма, час, у які адбываюцца падзеі, толькі мяркуеца. Тым не

менш, падтэкставасць трываючы дае магчымасць уявиць, як яно (памежжа) дадаткова ўносіць у асацыятыўнае ўспрыняцце прыроды і жыцця сваю колеравую гаму. Дзякуючы яе імпульсіўнай замене, мы назіраем, як сімвалічна-прадметны знак ночы – месяц – уплывае на разгорнутасць падзеяй. Безумоўна, гэты трываючы медытатыўны, бо логіку думкі творцы можна ўявиць як панарамны паказ бясконца зменлівага жыцця.

«Ціхая, сінявокая ночь» – вобразны лейтматыў паэзіі Максіма-Кніжніка. Творца радыкальна змяніў уяўленні пра начную шэрасць, няўтульнасць, цемень і адкрыў у начным быцці мноства каляровых адценняў і музычных паўтаноў. Жывы, дынамічны рух надае ён ночы, а яна раскрывае паэту свае вялікія таямніцы быцця, калі спіць «стамлёны свет» і не бачыць, і не адчувае, як халодная беспрытульная цішыня неба супрацьстаіць жывой і пяшчотнай зямной цішыні. Багдановіч сцвярджае, што толькі навучыўшыся разумець цішыню, можна пачуць, як «расце трава», вецирок прыдарожную грушу «ледзве чутна варуша-калыша», але галоўнае, пачуць размову зорак.

Месец, які паэт называе «адбіткам сонца», таксама прымае розныя формы: круглы ці маладзік, сярпок ці рожкі, ды пры гэтым бясконца мяняе сваю афарбоўку. Ён – чырвона-жоўты, бледна-сіні, белы, зялёны, снегавы ці наагул «сумны», «заплаканы», «маркотны». Багдановічава палітра значна шырэй, чым тая, што даступна нашаму зроку. Бо не ўсім дадзена бачыць сэрцам. А мо нашаму паэту хацелася разгадаць таямніцы космасу? І ён дапытліва ўглядаеца ў начное неба, шукаючы там адказы на безліч жыццёвых пытанняў. Паэт працягвае сваё існаванне ў бязмоўным зняволенні ночы Але гэта прыемны палон. Бо ночь для Багдановіча выступае ў розным ablіччы: захавальніца таямніц закаханых (раманс «Зорка Венера», «Першая любоў»), майстрыца прыродных змен («Замёрзла ноччу шпаркая крыніца», «Вечар»), aberагальніца таемнага жыцця «зачараванага царства» («Возера», «Над возерам», «Вадзянік»), і г. д. І для нас важна, што «праз дымчаты крышталь празрыста-цёмнай ночы» паэт сумеў разгледзець «колькі ёсьць красы цудоўнай поруч з намі».

І толькі ў апавяданні «Шаман» ночь мяняе сваю прывабнасць на жыццёвую жорсткасць: ад таропкага манеўру пахода раструшчана лодка, чуеца лямант, мабыць ёсьць ахвяры... І аўтар упершыню сакрушальна гаворыць пра цану такога хараства ночы.

ЛІТАРАТУРА

1. Багдановіч М. Поўны збор твораў: у 3 т. Мінск: Навука і тэхніка, 1992. Т. 1. С. 60–222.